דריי מתנות . . .

(א יאָרצייט פון דריי מאַרטירער
געפאַלן אין ווילנע : פּסח 1919)

פון אברהם לאפין

כי קרא ד׳ לאביב ,ולטבח יחד;
השמש זרחה, השטה פרחה,
והשוחט שחט . . .

— ח. נ. ביאליק.

פסח, פרילינג, 1919.

די צוויי ליכטיקע ימים־טובים : דער חג הפסח און חג האביב האָבן זיך ווי דער באַגעגנט ווי אַלע יאָר. די צוויי שיר־השירים׳ס : דאָס געזאַנג פון יצי׳את מצרים און געזאַנג פון דער נאַטור־דערוואַכונג האָבן זיך ווידער צעגוויפנט־גאָסן; אין דרויסן זיינען געשטאַנען פרי־לינגס טעג: די זון האָט געשיינט, אַ קלאָר און לעבעדיקער הימל האָט אַראָפּגע־קוקט, ביימער און פעלדער האָבן זיך געגרונט־טונקען אין גרינס; פויגעלאַך האָבן געזונגען, און אַלעס אַרום האָט זיך באַנייט, געדייצט מחיה׳דיק, שיין — געד־רופן צום לעבן, אָבער די לופט איז געווען פאַר׳סמ׳ט, אָנגעפילט מיט פאָגראָם־שרעק . . .; אויבן איז געהאַנגען אַ בלוי־ער און קלאָרער הימל, און אונטן — האָט זיך אַ אידישע שטאָט, אַ עיר ועם בישׂ־ראל, זיך געוואָרפן אין קאָנוואָלסיע; ווי דער דיכטער ביאַליק האָט באַזונגען אַזאַ צייט : "ווי גאָט וואָלט גערופן צום פרי־לינג און צום שעכטער צוזאַמען; די זון האָט געשיינט, דער אָקאַציע בוים האָט געבלי־ען, און דער שעכטער האָט גע־שאָכטן" . . .

די נערטנער, בולוואַרן פון דער אידי־שער ווילנע, וואָס האָבן זיך נאָר וואָס באַ־פרייט פון דעם שווערן ווינטערדיקן איין, און זיך געגרייט אויפצונעמען די אויס־געפּרצטע זון און טעכטער אויפ׳ן יום־טוב׳דיקן שפּאַציר : — האָבן געפּוסטע־וועט. די גאַסן — געוואָרן פאַרלאָזן, די הויכע שטאַטיקע הייזער זיינען ווי פאַר־שטומטע אבלים — געשטאַנען צעגוויפנע־פרעסט איינס צום צווייטן, מיט פאַר־האַנגענע פענסטער און פאַרהאַקטע טור־ען . . .

דעם שיינעם יציאת־מצרים יום־טוב די צאַרישע פעסטונג. אין דער רעוואָלי־ציע פון 1905 וועט ער דער פייערדיקער רעוואָלוציאָנער — אַ פירער פון צענער מיזינטער אַרבעטער אין ווילנע, און באַ־צאָלט דערנאָך מיט זיין פרייהייט; איבער צוואַנציק יאָר פון זיינע טראַ־גישע פערציק יאָר לעבן האָט ער בסדר פאַרבראַכט אין די גהינום־טורמעס און אויפ׳ן קאַלטן צפון סיביר. אָבער דאָס האָט אים קיינמאָל ניט אָפּגעשוואַכט זיין שטאַרקן נייסט; ביז׳ן לעצטן טאָג — האָט אַ ער געטראָגן טיף אין זיך דעם צער און ליידן פון די אונטערדריקטע, תמיד האָט ער זיך געוויקלט אין קנויל פון מענש־לאַכן פון. אינטעריסאַנט אַ פאַמיליען לעב בען, אַ תכלית, אַ צוועק. איין שטרעבונג אין לעבן האָט ער געהאַט : הערלאַכע פערפּעקטיאָן פון אַ בעסערע צוקונפט פאַר דער מענשהייט.

גלייכצייטיק האָט ער זיך פאַרנומען מיט ליטעראַרישע אַרבעט, און איז גע־וואָרן באַרימט אַלס שריפטשטעלער און דראַמאַטורג, זיך באַטייליקט אין אַלע פּע־ריאָדישע צייט־שריפטן, געשאַפן די דריי באַרימטע דראַמען : "פאַרטאַג". "אין פייער" און "דער שטומער" — וועלכע זיינען געשפּילט געוואָרן מיט דערפאָלג.

מיט׳ן אויסבראָך פון דער לעצטער רוסישער רעוואָלוציע, איז ער אַראָפּגעקומען צוריק אַ באַפרייטער אין זיין ליבער ווילנע, און מיט פרישע כחות זיך גענו־מען פאַרטצוזעצן וויי״טער זיין אַרבעט, אָבער דעם 12טן אַפּריל 1919, אין דעם בלוטיקן פּאָגראָם פון דעם פּאָסט — איז דער גרויסער נייסט, אַכזרות׳דיק פאַר־שניטן געוואָרן פאַר דער צייט . . .

— — — — — — — — — — — — — —

ער האָט זיך דאַן געפונען אין אַ הויז אויף זאַמד גאַס, צוזאַמען מיט ב׳כבוד׳־יקער משפחה : ש. אַנ־סקי ש. ניגער, און לייב יפה, די נאַסיקע קולות און דער טייוולאַנישער געזאַנג האָבן זיך געגומען נעענטער דערטראָגן צו זיי, ווי דאָס וואָלט געבראַכט אַן אָנזאָג פון שרעקלאַכעס וואָס וועט באַלד אָנקומען; אַלע זיינען געזעסן אין דערוואַרטונג . . . און ווייטאַקלאַך־שווערע געדאַנקען האָט געוויס דאַן גע־שפּאַרט אין זייערע מוחות : דער מורא׳־דיקער איבערבראַך איז פאַרגעקומען אַזוי שנעל, אַזוי אומדערוואַרטעט, וואָס קיי־נער האָט עס גאָרנישט געקאָנט פאַראייס־זען . . . ניט לאַנג, ערשט מיט עטלאַ־כע טעג צוריק האָט די שטאָט אַזוי גע־לעבט; געאַטעמט מיט האָפענונג, אין דערוואַכונג פון רעוואָלוציאָנערע כחות; אַלעס האָט זיך געטונקט אין רויט, אין דער הויך האָבן די רויטע פענער מוטיק געפלאַטערט, גערופן צום קאַמף. לאַנגע פּראָצעסיעס פון צענער מיזינטער אַר־בעטער האָבן זיך אָן אַן אויפהער געצויגן איבער די באַלעבטע גאַסן, מיזיק און גע־זאַנג האָבן הילכיק פאַרקלונגען : וועגן אַ נייע וועלט וואָס גייט זיך בויען, דעם ראש פון דער משפחה, דעם גרייז־גרויען ש. אַנ־סקי׳ן האָט נאָך געווים אָפּגע־הילכט דער גאַסן אָפּקלאַנג פון זיין אייר־געגער שבועה :

הימל און ערד וועט אונז הערן,
ערות די ליכטיקע שטערן,
אַ שבועה, פון בלוט און טרערן . . ..

וואָס די אידישע אַרבעטער מאַסן האָבן אַזוי מיט אַ פּאָר טעג צוריק פאַרשריען די גאַסן, און מיט אַמאָל, איז ווי אַ זיסער חלום אַלעס פאַרשוואונדן; שוין גאָר אַנ־דערע מענשן־מאַסן האָבן פאַרנומען די גאַסן; ניט קיין פרידלאַכע, גאָר ווילד באַ־ער זיך אין זייערע רייען צו באַמבאַרדירן די צאַרישע פעסטונג. אין דער רעוואָלי־ציע פון 1905 וועט ער דער פייערדיקער רעוואָלוציאָנער — אַ פירער פון צענער מיזינטער אַרבעטער אין ווילנע, און באַ־צאָלט דערנאָך מיט זיין פרייהייט; איבער צוואַנציק יאָר פון זיינע טראַ־גישע פערציק יאָר לעבן האָט ער בסדר פאַרבראַכט אין די גהינום־טורמעס און אויפ׳ן קאַלטן צפון סיביר. אָבער דאָס האָט אים קיינמאָל ניט אָפּגעשוואַכט זיין שטאַרקן נייסט; ביז׳ן לעצטן טאָג — האָט אַ ער געטראָגן טיף אין זיך דעם צער און ליידן פון די אונטערדריקטע, תמיד האָט ער זיך געוויקלט אין קנויל פון מענש־לאַכן פון. אינטעריסאַנט אַ פאַמיליען לעב בען, אַ תכלית, אַ צוועק. איין שטרעבונג אין לעבן האָט ער געהאַט : הערלאַכע פערפּעקטיאָן פון אַ בעסערע צוקונפט פאַר דער מענשהייט.

גלייכצייטיק האָט ער זיך פאַרנומען מיט ליטעראַרישע אַרבעט, און איז גע־וואָרן באַרימט אַלס שריפטשטעלער און דראַמאַטורג, זיך באַטייליקט אין אַלע פּע־ריאָדישע צייט־שריפטן, געשאַפן די דריי באַרימטע דראַמען : "פאַרטאַג". "אין פייער" און "דער שטומער" — וועלכע זיינען געשפּילט געוואָרן מיט דערפאָלג.

מיט׳ן אויסבראָך פון דער לעצטער רוסישער רעוואָלוציע, איז ער אַראָפּגעקו־מען צוריק אַ באַפרייטער אין זיין ליבער ווילנע, און מיט פרישע כחות זיך גענו־מען פאַרטצוזעצן וויי״טער זיין אַרבעט, אָבער דעם 12טן אַפּריל 1919, אין דעם בלוטיקן פּאָגראָם פון דעם פּאָסט — איז דער גרויסער נייסט, אַכזרות׳דיק פאַר־שניטן געוואָרן פאַר דער צייט . . .

— — — — — — — — — — — — — —

ער האָט זיך דאַן געפונען אין אַ הויז אויף זאַמד גאַס, צוזאַמען מיט ב׳כבוד׳־יקער משפחה : ש. אַנ־סקי ש. ניגער, און לייב יפה, די נאַסיקע קולות און דער טייוולאַנישער געזאַנג האָבן זיך געגומען נעענטער דערטראָגן צו זיי, ווי דאָס וואָלט געבראַכט אַן אָנזאָג פון שרעקלאַכעס וואָס וועט באַלד אָנקומען; אַלע זיינען געזעסן אין דערוואַרטונג . . . און ווייטאַקלאַך־שווערע געדאַנקען האָט געוויס דאַן גע־שפּאַרט אין זייערע מוחות : דער מורא׳־דיקער איבערבראַך איז פאַרגעקומען אַזוי שנעל, אַזוי אומדערוואַרטעט, וואָס קיי־נער האָט עס גאָרנישט געקאָנט פאַראייס־זען . . . ניט לאַנג, ערשט מיט עטלאַ־כע טעג צוריק האָט די שטאָט אַזוי גע־לעבט; געאַטעמט מיט האָפענונג, אין דערוואַכונג פון רעוואָלוציאָנערע כחות; אַלעס האָט זיך געטונקט אין רויט, אין דער הויך האָבן די רויטע פענער מוטיק געפלאַטערט, גערופן צום קאַמף. לאַנגע פּראָצעסיעס פון צענער מיזינטער אַר־בעטער האָבן זיך אָן אַן אויפהער געצויגן איבער די באַלעבטע גאַסן, מוזיק און גע־זאַנג האָבן הילכיק פאַרקלונגען : וועגן אַ נייע וועלט וואָס גייט זיך בויען, דעם ראש פון דער משפחה, דעם גרייז־גרויען ש. אַנ־סקי׳ן האָט נאָך געווים אָפּגע־הילכט דער גאַסן אָפּקלאַנג פון זיין אייר־געגער שבועה :

הימל און ערד וועט אונז הערן,
ערות די ליכטיקע שטערן,
אַ שבועה, פון בלוט און טרערן . . ..

וואָס די אידישע אַרבעטער מאַסן האָבן אַזוי מיט אַ פּאָר טעג צוריק פאַרשריען די גאַסן, און מיט אַמאָל, איז ווי אַ זיסער חלום אַלעס פאַרשוואונדן; שוין גאָר אַנ־דערע מענשן־מאַסן האָבן פאַרנומען די גאַסן; ניט קיין פרידלאַכע, גאָר ווילד באַ־נאָגטע, גאַנץ אַנדערע פענער פלאַטערן שוין, און אויך גאַנץ אַנדערע גאַסן גע־זאַנג פון זייער באַפרייאונג :

"יעטשע פּאַלסקא ניע זגיעניעלי
פּוקול מי זיעמו . . . "

האָט זיך שוין גערייסן פון זייערע פאַר־שיכור׳טע העלזער וואָס האָט געוואָרפן אַ שרעק אויף דער אידישער שטאָט.

וואו זיינען זיי, איצט, יענע יונגע טור־זענטער כחות, די זיינער פון דער "שבו׳־עה" צו קעמפן ביז׳ן לעצטן טראָפּן בלוט? וואו ? — ווי פחדנים האָבן זיי זיך איצט איינגעגראָבן אין די פינסטערע קעלערס און בוידימער . . .

אַזוי איז די חשובע׳ע משפחה געזעסן אין דערוואַרטונג . . . מיט צעשוואומע־נע מחשבות, ביז די מחנות האָבן זיך אַריינגעריסן אויף זאַמד גאַס, און באַלד האָבן זיך אונטערע דיכטער און שריפט־שטעלער באַגעגנט זיך מיט זיי . . . פּנים אל פּנים . . .

— — — — — — — — — — — — — —

דעם גרייז גרויען ש. אַנ־סקי׳ן האָבן זיי געשויגן, אפשר האָט זיין פאַרטעפּ־נעטלאַך פּנים זיי אויבערגעשראָקן. ש. ניגער און לייב יפה, וועלכע זיינען פרי־ער געפייניקט געוואָרן, אַרונטערגעריסן די קלייד׳ער, און דערנאָך פאַרשלעפּט געוואָ־רן הינטערן שטאָט אין אַ געפאַנגן לאָ־גער — זיינען שפּעטער, נאָך אַן אינ־טערוועניע פון אַן אויסלענדישע מיסיע נצול געוואָרן פון אַ זיכערן טויט.

אַ. ווייטער, דער אויסגעפּרוּוווטער און פאַרהאַרטעוועטער קעמפער האָט זיך אָבער געהאַלטן דקייסט און ווירדיק : — איר וועט אַרונטערדייסן מיינע קלייד׳ער — סיידן איך וועל שוין זיין טויט — האָט ער זיך געשטעלט אַנטקעגן זיי, און ער האָט געפּרוּוווט ווירקן אויף זיי מיט אַ פייערדיקן מוסר : "אָ, איר זין, פון נעכטיקן פאַרקנעכטן פאָלק, פייערט איר, היינט אייער באַפרייאונג מיט אונזער אידיש בלוט . . . אַ חרפה, אַ שאַנדע פאַר אייערע ליכטיקע נייסטער : מיצקיעוויטש און וויספּיאַנסקי ! . . . "

דער חוצפה׳דיקער מוסר פון דעם "זון פון דעם זשיראָווסקען פאָלק" האָט זיי נאָך מער צערייצט. די גרינע אויגן פון דעם אָפיצער, וואָס האָט אָנגעפירט מיט דער באַנדע, האָבן זיך צעפלאַקערט, אַן געשפּירצט מיט פייער, און ווען דער אָפי־צער האָט שוין געצילט מיט׳ן ביקס׳ האָט דער קרבן נאָך באַוויזן אויסצושרייען : טויט ניט, אַ מענשן וואָס איז דער בעס־טער פריינט, — אייער ערשט באַפרייטן פאָלק ! . . .

אַ קויל אין זיין שלייף האָט אָבער געמאַכט אַ סוף . . . זיין איידעלע גע־זיכט — איז מיט גרויס ווירדע געשטאַ־נען די גאַנצע צייט פּנים אל פּנים מיטן טויט — האָט זיך אַ צאַפּל געטאָן, און אויעקגעפאַלן . . .

און דאַמאָלסט האָט די באַנדע אָן קיין שום ווירדערשטאַנד, אַרונטערגעריסן די קלייד׳ער . . . צוויי טעג האָט ער זיך נאָך געוואָלגערט אויפ׳ן גאַס אין רינ־שטאָק. אויפ׳ן דריטן טאָג ווען ס׳איז עטוואָס רואיקער געוואָרן, איז ער גע־בראַכט געוואָרן צו קבר ישראל.

אַ, הייליקער מאַרטירער ! וואָס פאַר אַ שיינע לויטערע מתנה, האָסטו צוגע־טראָגן צו אונזער גרויסן צאָל — — קרויש־ד׳ השם־מתנות . . .

2

לייזער הורוויטש

אַ יונגערמאַן. נעגעדיקט פאַר דער מלי־חמה דעם ווייגער לערער אינסטיטוט. פּראַקטיצירט אַ שטיק צייט אַלס לערער אין די מלוכה שולן. און ווען אויפ׳ן צווייטן מלחמה־יאָר, וואָס ווייל׳נע ווערט עוואַקואירט פון די רוסן וואָרפט ער זיך אַריין, צוזאַמען מיט נאָך אַ־נדערע אידע־אַליסטן־פּיאָנערן, אין דער הייליקער אַר־בעט פון צו בויען די ערשטע אידישע פאָלקס־שולן, און דאָ הויבט זיך אָן זיין גלענצנדסטע תקופה : אַלס פּיאָנער אין פּעראַנאַנ; ער פאַרנעמט דעם פּאָסטן פון פאַרוואַלטער און לערער פון אַ נייַ־גע־גרינדעטער שול און קינדער־היים אין בנין פון אַרויסגעפירטער דאַן האַנדוועער קער שול.

די תלמידים׳לאַך׳ מערסנטייל פון זיי יתומים, אַרונטער פון די אַרומיקע פאָ־גראָמירטע שטעטלאַך געפינען אין אים : זייער געטרייען פאָטער און חבר.

מיט לייב און לעבן וועט ער צענויפ־געוואַקסן מיט דער שול. קיין אַנדער סבי־בה, אויסער די שול און תלמידים׳לאַך, ווייס ער ניט. וואָס ווייטער דערזעעט ער שוין די פרוכט פון זיינע גרויסע מעשים; דער ברייט־צעוואַקסענער אידישער שול־וועזן אין נאָך אַנדערע שטעט און לענ־דער. אָבער אין סאַמע רעכטן בערען פון מעשים, האָט אַ רוצח׳יש קויל : פּסח דעם 21טן אַפּריל — אויסגעלאָשן זיין יונגן לעבן . . .

— — — — — — — — — — — — — —

יענעם פרימאָרגן איז ער געשטאַנען אין שול. ער האָט ניט געוואָלט אין אַזאַ סכנה, איבערלאָזן די קינדער אַליין. פון גאַס האָבן זיך אַרויפגעטראָגן אין שול די ווילדע קולות און שיסערייען, וואָס האָט געוואָרפן אַ שרעק אויף די קינדער־לאַך. מיט צעשראָקענע אויגעלאַך האָבן זיי אַרויפגעקוקט צו זייער לערער און באַשיצער, און זיך געטויעט נאָך שטיי־פער אַרום אים. ער האָט זיך געשטעלט אין אַ זייט פענסטער, און פאַר זיינע אויגן האָבן אַרויפגעשוואומען די שור־דערלאַכע פּאָגראָם בילדער :

אומבאַהאָלפענע און שוצלאָזע מענשן וועלן זיך פייליק בלוט, איצט וועסטו, הינ־טישער זון, באַצאָלן ! . . . — האָט פון זיי אַרויסגעשריען די דור־דורות׳דיקע אייגגעזאַפּטע און פאַרביסענע שנאה.

דער קרבן האָט זיך געקאַרטשעט אין יסורים. ער האָט שוין געזען אין זייערע אויפגעפלאַקערטע אויגן זיין פאַרטיקן משפט, און געוואָלט האָט ער דערציילן דעם אמת : אַז דער בינאָקל ליגט נאָך ביי אים פון דער לעטער קינדער־פאַר־שטעלונג אין "פילהאַרמאָניע" — אָבער אומזיסט. דער צונג האָט ניט געאַרבעט, און די ציינער האָבן זיך אַזוי ווי צע־נויפגעוואַקסן . . .

ער איז נאָר געשטאַנען מיט אויסגע־קערטע אויגן אַרויף אין דער הויך צום אַרויסגעקוקט קינדערשע קעפּעלאַך, ווי ער וואָלט זיך מיט זיי אויף אייביק אָפּ־געזאָגט : — זייט אייך געזונט מיינע טייערער, איך ווער שוין פון אייך אויף אייביק אַוועקגעריסן . . . און באַלד האָט אין דער לופט אַ קנאַל געטאָן. דער קרבן האָט אַ ווילדן רעוועע געטאָן . . . און אונטער אַ צענויפגענאָסענער סימפאָניע: פון ביקסן שיסערייען, נאָסן געזאַנג און פון אויסגעבראָכן יאָמערלאַכן וויי־נ־שריי פון די עלנט איבערגעלאָזענע קינ־דערלאַך, וואָס האָט זיך אויסגעמישט מיט דעם געפילדער פון אַרום, איז דער קדוש חבר לייזער הורוויטש אויף אייביק אַנ־שווינגן געוואָרן . . .

(שלום אויף זייט 23)

דזש. קעי איינגנטימער פון דער

וויניפּעג קופּערעדזש קאָ.

דריקט אויס זיינע האַרציקסטע וואונשן צו אַלע זיינע אידישע פריינט.

די ברידער מיטגלידער פון דער פאַמיליען געזעלשאַפט און צו אַלע זיינע באַקאַנטע און קאָסטאָמערס

— פאַר —

א פריילאַכן פּסח

WINNIPEG COOPERAGE CO.

412 JARVIS AVE PHONE 56 151

פריד און פריד לימיטעד

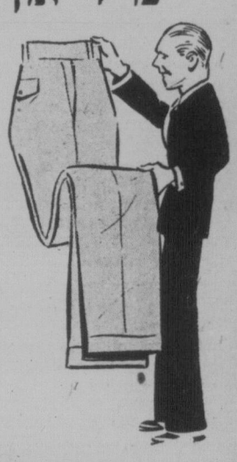

ווינשן אַלע זייערע קאָסטאָמערס און פריינט

א פריילאַכן פּסח

מיר לאַדן איין אַלע אידישע סטאָרקי־פּערס, ווען זיי זיינען אין וויניפּעג, צו באַזוכן אונז.

מיר מאַנופעקטשורן

מענערשע און באַיס סוטס און אָווערקאָוטס
מענערשע אַף באַיס הויזן
און בריטשעס
און ליידיס ספּאָרט בריטשעס

Freed and Freed Ltd.

290-296 McDermot Ave., 6th Floor Phone 86 581
WINNIPEG

באַגריסונגען

צו אַלע אידן פון וויניפּעג און מערב קאַנאַדע
לכבוד דער פייערונג פון דעם באַפרייאונגס
יום טוב — פּסח

נאָכדעם ווי איר האָט אַרויסגעטראָגן די פּסח׳דיקע כלים און אָפּגעגעסן
דעם "מרור", נעמט זיך ווידער פאַר די זיסע

בי הייוו סירופּ

בי הייוו סירופּ

"בי הייוו" קאָרן סירופּ

וועלכן די קינדער האָבן אַזוי ליב

בעט ביי אייער גראָסער "בי הייוו" סירופּ און איר וועט אָפּשעצן זיין
געשמאַקן טעם און עקסטרא פיינע קוואַליטעט

St. Lawrence Starch Co.

LIMITED

Port Credit, Ontario

AHM

איצט, צום פּסח סעזאָן

איז אונזער וויניפּעגער סטאַק פון שוכוואַרג פולקאָם מיט די געוויינלאַכע סטייפּל לייגס און א ברייטער אויסוואַל פון לעבהאַפטע פעטערנס אין אַלע סאַמע נייסטע קאָלירן און דעזיינס פאַר ספּרינג און זומער טרייד.

א באַזוך צו אונזער וויניפּעגער סעמפּל רום וועט אייך איבערצייגן אַז אונזערע פּרייזן זיינען מעסיק פאַר ערלאַכער סחורה, און מיר האָפן אַז איר וועט אונז באַזוכן ווען איר זייט אין שטאָט אין פאַרלויף פון דעם יום־טוב׳דיקן סעזאָן.

ווינשנדיג אייך א פריילאַכן פּסח

AMES HOLDEN McCREADY

RUBBER CO. LIMITED

281 McDermot Ave. Winnipeg

וועסטערן ברענטשעס אין

וויניפּעג — סאַסקאַטון — עדמאָנטאָן — וואַנקאָווער